

6. Слово багатоцінне: В 4 кн.: хрестоматія укр. літ., створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI ст.) та в епоху Бароко (кінець XVI–XVIII ст.). Кн. 3. Література високого Бароко (1632–1709) / [упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко]. – Київ: Аконіт, 2006. – 784 с.

7. Українська поезія XVII століття (перша половина): антологія / [упоряд. В. Яременко]. – Київ: Радянський письменник, 1988. – 352 с.

8. Шевчук В. Козацька держава. – Київ: Абрис, 1995. – 392 с.

9. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII ст.: У 2 кн. Кн. 1: Ренесанс. Ранне Бароко. – Київ: Либідь, 2004. – 400 с.

10. Шевчук В. Суспільно-політична думка в Україні XVI – першій половині XVII ст. // Тисяча років української суспільно-політичної думки: В 9-ти т. – Т. 2. Кн. 1. XVI ст. / [упоряд. В. Шевчук]. – Київ: Дніпро, 2001. – С. 7–108.

Вікторія КВІЦИНСЬКА

(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ ОСОБИСТОСТІ В ОповідАННІ МИХАЙЛА ЖУКА

«Мені казали: «Ще молодий!»»

Прозовий доробок М. Жука – надто скромний, однак вписаний у жанрово-стильові пошуки раннього модернізму. В періодичних виданнях 1906–1921 рр. з'явилось 8 його оповідань з 12-ти ним написаних. В архіві письменника зберігся аркуш під назвою «Зміст книжки», де автор зазначив 16 оповідань та п'єсу «Легенда».

Мала проза М. Жука вписувалася в контекст інтенсивних пошуків модерністської новелістики, збагаченої різними жанровими утвореннями, часто синтетичними й гібридними, переважно ліризованими. Крім фабульної новели, він звертався до а-фабульних новел-настроїв, різних мініатюр, які мали походження з інших мистецтв: етюд, шкіц, ескіз, образок, замальовка, ноктюрен, акварель, поезія в прозі тощо. Проте письменник більше тяжів до оповідання, характерного виразною послідовною композицією від зав'язки до розв'язки, з чіткою сюжетною лінією, одним або кількома епізодами з життя одного чи кількох персонажів. Однак деякі його твори мають новелістичні характеристики.

Труднощі жанрової ідентифікації малої прози М. Жука засвідчили перші його публікації в періодичних виданнях. Він дебютував як прозаїк на сторінках журналу «Літературно-науковий вісник». Першим твором, що з'явився на сторінках цього видання (1906. – Т. 10) стало оповідання «Мені казали: «Ще молодий!»» завдяки протекції М. Коцюбинського, який в листі від 30 серпня (12 вересня) 1906 р. до В. Гнатюка – директора «Украинско-русского издательского союза», пропонуючи до друку цей твір, зазначав: «Правда, се ще спроба молодого пера, але, на мою гадку, пера талановитого. Варто б захопити починаючого автора, бо, я сподіваюся, він може зробити дещо для нашої літератури» [4, 27].

Іронічне оповідання «Мені казали «Ще молодий!»» привертає увагу не так рефлексією оповідача, який почувався некомфортно в ситуації неадекватного сприйняття його особистості навколишнім оточенням, як складною для малої прози структурою. Воно мало в собі фрагменти поезії в прозі, новели-настрою (вираження), акційної новели, пісенної вставки. Це свідчило не так спроби дебютанта освоїти оповідну форму, як про його експериментальний пафос, прагнення її синтезу. Головний герой гостро переживає проблему неспівмірності внутрішніх поривів і проєктів, яких не сприймають люди, вважаючи юнака незрілим, не здатним до серйозної діяльності.

Юний мрійник не приховує своєї романтичної вдачі тому, що відколи, за його самозізанням, «прокинулась у мені свідомість життя, від коли почув я в своїх грудях силу, від коли зрозумів світ сонця, – я почав любити» [3, 62]. Його безмежне сердечне почуття охоплювало весь світ, знайшло в ньому Бога, переповнювалося творчим вогнем, захоплювалося аеролітами й «реготом

грому». Для нього сучасність була невід'ємною від минулого, енергією постійного оновлення, знаючи, що воно – неминуче після руїни.

Однак, переповнений постійними питаннями до життя, жагою пізнання, юний персонаж несподівано для себе відкрив, що навколишній світ, байдужий до його неспокоїної натури, скептично ставиться до такої щирості. Кожне його питання, в якому світився філософський вогник, наштовхувалося на традиційну формулу «здорового глузду»: «Я любив і тому голосно питав і голосно думав про кожну річ, лиш за собою чув голоси: «Молодий – дурний, виросте – і змінить свій погляд, попечеться на вогні, то й на лід дуть стане!» [3, 62].

Навколишні люди, виходячи із своїх прагматичних уявлень, ставилися до нього як до неповноцінного, незрілого індивіда, на якого не можна покластися, тому він із сумом змушений був уподібнити себе до нетямущої корови: «О, бідна, велика душе! Як ти часто мусиш перебувати в тілі корови; як тобі сумно стає дивитися на ясний, широкий світ крізь безжурні, скляні коров'ячі очи!» [3, 62].

Цей початковий лірично настроєвий фрагмент, який умовно можна назвати інтродукцією, має властивості поезії у прозі, якщо зважити на його підвищену емоційність і ліричний сюжет. У ньому спостерігається «довільне чергування довгих та коротких неврегульованих відрізків ритмізованого тексту, варіювання різнонаголошених і ненаголошених інтервалів, що компенсують відсутність версів» [5, 190]. Настанова на вираження переживань героя супроводжується фонетичною і синтаксичною впорядкованістю мовлення, анафоричними характеристиками дрібних абзаців, які часто починаються із займенника «я»: «Я дикий...», «Я не казав...», «Я любив...».

Така експозиція переходить у фрагмент-зав'язку, що має властивості акційної мікроновели. Персонаж, усвідомлюючи брак знань, прагне позбавитися цієї прогалини, тому вирішує піти до «святини», аби його просвітили. Він, наївний, наштовхнувся на першу, несподівану перешкоду, бо, виявляється, йому треба було «скласти іспити». Наполегливий юнак вирішив її подолати, але його чекало нове розчарування: «Ви іспиту не склали і тому до нас вам ходити не вільно!» – сказав «письменний», доглядач тієї святині» [3, 63].

Відмова байдужої «вищої інстанції», на яку юний персонаж покладав великі сподівання, позбавила його на можливість самореалізації, викликала негативні, образно сформульовані емоції: «Я відчув, що в мою прохаючу душу поклали холодний камінь» [3, 62]. Спостерігаючи за щасливими обличчями однолітків, які пройшли випробування, він відчув себе вигнанцем. Відмова супроводжувалася вбивчим «діагнозом» («А «письменний», побачивши мої сльози і гадаючи певно, що плачуть лишень діти, сказав: «Ви ще молодий, встигнете пізнати... Старші лишилися і то не плачуть»), що могла б паралізувати волю до життя.

Переживши важку катарсичну напругу, юний герой не занепає духом: «Я вийшов на вулицю, повний сили, наче з цінним скарбом і не дивлячись на тее, що чув довкола, з уст прийнятих, глум – сміявся в душі горячим сміхом вогня. Тоді вперше спитав себе: чи не помиляюсь я, що можна любити всіх, чи не буде більше вірним полюбити таку душу, яка зрозуміє тебе і яка пособить тобі досягнути мети, до якої так невпинно поспішаю?» [3, 63]. Персонаж усвідомив, що його завжди не вважатимуть «своїм» у чужому світі, до якого він ішов з відкритими обіймами, що йому доведеться самостверджуватися всупереч несприятливим обставинам. Засобом компенсації тимчасового розчарування стала для нього вставна пісня, точніше пісенна стилізація:

Тай, схили головоньку до грудей моїх, моя рибонько, моє сонечко! Розкажи мені тихо казочку, як вітрець розказує в ніч погідную,
В нічку теплую ...

Розкажи мені – я послухаю !

Тай позволь мені, моя пташечко любая, зазирнуть в твої очі бистрії,

Тай позволь мені косу сплетену вмить фонтаную

Аж до стіп пустить ...

Тай позволь мені, зоре ясная!

Вслухаючись у свою розмову серця, юний герой зрозумів, що віднайшов у пісні справжнього себе, що «вона була для мене гармонія, а своїм словом я боявся перервати музику» [3, 64]. Навколишній світ, переповнений урочистими церковними дзвонами, здавався йому повним злагоди і добра. У таку мить персонаж прагнув порозуміння в коханні, але й тут він почув жорстоку відмову, посилення на його незрілість: «Не знаю, як се сталося і не йму віри, що вона відказала так до мене, але в вухах усе чую її сміх і слова: «Ви – ж дитина, ви – ж молодий і багацько разів будете міняти свій погляд». Холодне «добраніч» закінчило всеє...» [3, 65].

М. Жук зобразив не просто конфлікт юного романтика з буденним прагматичним оточенням, а індивіда з глибоким серцем, яку називають «кардіоцентристом». Йдеться про українську людину, яка сприймає світ насамперед крізь призму душі, а не розуму, що доводять етнологи, про її внутрішнє багатство, не зрозуміле цьому оточенню. Тому фінал оповідання – трагічний: персонаж, відкинутий світом, захворівши на сухоти, гине. Але й тут ніхто не сприймає цю подію адекватно. Тому інтерпретація його смерті звучить вже знущально і цинічно: «За труною гурток людей, що тихо проміж собою балакають. «Скільки він мав літ?» – питає якась пані сусідку. «Двадцять чотири, чи п'ять – не тямлю... Молодий зовсім». «Ще дитина...» До розмовників наближається ще кілька осіб і всюди чути: «Не до часу, молодий».

Закінчення оповідання фікційною смертю юного героя наповнене гіркою іронією: «Душа моя сміялася тихо: навіть до часу померти не зумів». У ній закладено значно глибший зміст, адже такому внутрішньо багатому індивіду не було місця у суспільстві «здорового глузду», тому він приречений на небуття:

«Ще один поцілунок сонця, ще одно останнє «бам» у повітрі і про мене забудуть. Ще молодий!».

Ідеться не тільки про драму однієї особи, а типового українського «кардіоцентриста», якому немає місця під сонцем. Тому висновок, якого доходить автор разом зі своїм героєм, має філософський смисл, стосується існування національної людини, потреби адаптації до суворих умов життя.

Література:

1. Білецький Ф. Оповідання. Новела. Нарис. – К., 1966. – С. 32.
2. Голобородько Я. Симфонізм Михайла Жука (Профілі мистецької постаті) // Голобородько Я. Південний ареал. Консорціум літературної Таврії: Роман-монографія. – К.: Факт, 2007. – С. 87–96.
3. Жук М. «Мені казали: «Ще молодий» // Літературно-науковий вісник. – 1906. – жовт.
4. Коцюбинський М. Твори: в 7-ми т. – К.: Наук. думка, 1973–1975. – Т. 6: Листи (1905–1909). – 1975. – 312 с.
5. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. [Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1 – 608 с. (Бібліотека ерудита).
6. Лущик С., Яворська О. Оповідання М. Жука // Дом князя Гагарина: сб. статей и публикаций / Одесский литературный музей. – Одесса: Друк, 2001. – Вип. 2. – С. 111–147.

Катерина КОВАЛИШИН
(Дрогобич, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ АВТОРСЬКИХ МАЛЮНКІВ

Взаємовплив літератури та мистецтва існував у всі часи. Перше має властивість занурити читача у світ слів і образів, друге робить те ж саме за допомогою штрихів пензля художника на полотні. Вони мають багато спільного, але складно добитися однакового результату в обидвох медіах. «Ідеальний» митець вмішує в собі вміння володіти майстерно пером і фарбами, серед таких талановитих особистостей можна назвати Т. Шевченка, Т. Готье і Д.-Г. Росетті, Б. Шульца.